

ОПТИМІЗАЦІЯ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ІНТЕГРОВАНИХ ПІДРУЧНИКАХ «РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА» ДЛЯ 10—11-Х КЛАСІВ

Валентина Снегір'ова,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу навчання
мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: v_snegiriova@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0376-5968>

У статті з'ясовано проблеми читання школярів, які потребують вирішення з огляду на виклики часу, зокрема, завдання оптимізувати роботу над текстами художніх творів як носіями культурно-ціннісних знань, завдяки яким формується особистість. Запропоновано систему запитань і завдань до художнього тексту, спрямовану на опанування учнями елементами аналізу та інтерпретації літературного твору, засвоєння ними алгоритмів дослідницької і творчої діяльності, норм навчальної комунікації, самостійне осмислення та гармонізацію навчальних дій.

Ключові слова: читання; художній текст; читач; читацька діяльність; читацька компетентність; аналіз; система завдань; підручник .

Постановка проблеми. Читання в інформаційному суспільстві стає базовим компонентом освіти, а робота з текстами різної природи і модальності — найперше з наскрізних умінь, задекларованих у Державному стандарті базової середньої освіти України. Водночас уміння читати давно вже не вважається здатністю, набутою в ранньому шкільному віці, і не зводиться лише до оволодіння технікою читання. Тепер це сукупність знань, навичок і вмінь, які постійно розвиваються, тобто якість людини, що вдосконалюється упродовж життя в різних ситуаціях діяльності та спілкування. Нині читання розглядається і як технологія знаходження потрібної інформації в друкованому або екранному тексті, для ефективності якої використовують певні «стратегії читання», що допомагають найповніше зрозуміти той чи інший текст. Саме процеси розуміння прочитаного і підлягають оцінюванню у форматі між-

народного оцінювання результатів навчання PISA. При цьому дослідження PISA не ставить за мету виміряти різницю в грамотності читання фактографічних і художніх текстів. У тесті PISA художні тексти входять до категорії «розповідь», і їх частка становить близько 15 % [15]. Такий підхід до перевірки результатів небезпечний тим, що задається цілком утилітарний підхід до читання текстів — вичерпування інформації, а не пошук смислів, нівелюється різниця в читанні художніх і нехудожніх текстів, втрачається гуманітарний складник читання.

Долучаючись до сучасного освітнього простору, ми маємо прийняти підходи до оцінки читацької грамотності (компетентності), що використовуються на Заході. Там школяр формується насамперед як стратегіальний читач, «який (1) усвідомлює і вибирає мету читання в залежності від потрібної інформації та характеру читаного тексту; (2) підбирає, якщо необхідно, джерела інформації; (3) володіє прийомами, стратегіями читання; (4) правильно підбирає їх відповідно до мети, проявляючи читацьку гнучкість» [2].

Проте читацька компетентність — це не тільки вміння знаходити й аналізувати інформацію в тексті, розуміти та оцінювати його, а й формування судження про текст (рефлексивність). Саме така модель читання склалася у вітчизняній освітній практиці. Український учень формується передусім як кваліфікований читач. Здобуваючи літературну освіту в школі, він вчиться:

- відрізнати художній текст від нехудожнього (навчального, науково-пізнавального, публіцистичного);
- сприймати літературний твір як мистецтво слова, як невід’ємну частину національної і світової культури;
- розуміти духовні цінності, відображені в літературі; висловлювати та обґрунтовувати своє ставлення до цих цінностей, відстоювати власні моральні позиції;
- засвоювати художній твір на особистісному рівні (вести діалог «автор — читач», перейматися думками і почуттями літературних героїв);
- відзначати й оцінювати мову художніх творів;
- створювати на підставі прочитаного власні висловлювання.

Упровадження нового освітнього стандарту, в якому література інтегрується в мовно-літературну галузь, а художній текст розглядається як один зі складників медіакомплексу, ставить перед учителем завдання оптимізувати роботу над текстами художніх творів як носіями культурно-ціннісних знань, завдяки яким формується особистість.

Дидакти і психологи (зокрема, І. Лернер, Н.Тализіна, Н. Шахмаєва) сходилися в тому, що основним джерелом організації навчального процесу виступає підручник. Сучасна навчальна книга має допомагати учневі шукати, оцінювати і присвоювати інформацію [3]; зокрема, завдання підручника з літератури — оптимізувати читацьку діяльність школярів, надавши змогу учням з різним ступенем самостійності працю-

вати над текстом художнього твору; спираючись на різні інтерпретації його, створити або хоча б наблизитися до власного тлумачення прочитаного [7]. Організувати пізнавальну (читацьку) діяльність учнів покликаний автор підручника.

Аналіз останніх досліджень. Методологічну основу дослідження становить аналіз дидактичних принципів конструювання сучасного підручника [4], [5], [6]; змісту і структури шкільного підручника з літератури [3]; цілей і структури курсу літератури в школі [8]. У розробленні завдань до художнього тексту ми спиралися на основні положення психології сприйняття творів художньої літератури (Л. Виготський, О. Нікіфорова та ін.), теорії поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін); положення про розвиток мотивації в навчальній діяльності (І. Зимня, В. Казанська); теорію формування типу правильної читацької діяльності й читацької самостійності (Т. Пічеоол, М. Светловська, Л. Сімакова); ідеї літературної освіти і розвитку особистості (В. Горецький, О. Джежелей, М. Львов та ін.); поєднання методичних традицій і сучасних освітніх технологій у процесі керування читанням школяра [9].

Мета статті — обґрунтувати авторську методика в підручниках «Російська мова та література. Інтегрований курс» для 10-х та 11-х класів, спрямовану на оптимізацію читання та аналізу художнього тексту; проаналізувати її результати в контексті читацької компетентності старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Два роки поспіль у школах України апробуються нові підручники «Російська мова та література. Інтегрований курс» для 10—11-х класів. У них чільним є принцип текстоцентризму: основу для організації значної частини роботи на уроці утворюють тексти різних родів і жанрів, типів і стилів мовлення. Ступінь їх складності відповідає запланованій навчальній задачі та рівню реальної підготовки учнів, а відбір здійснювався з урахуванням змісту роботи за всіма задекларованими в програмі курсу лініями: мовною, мовленевою, літературною, соціокультурною і діяльнісною.

Літературну лінію в підручниках представлено текстами російської класики (О. Пушкін. «Моцарт і Сальєрі»; М. Гоголь. «Портрет»; Ф. Достоєвський. «Підліток»; Л. Толстой. «Війна і мир»; О. Островський. «Безприданниця»; А. Чехов. «Агрус»; І. Бунін. «Легкий подих»; поезія Срібного віку; М. Булгаков. «Майстер і Маргарита» та ін.) і сконцентровано навколо концептів: родина, рідний дім, юність, кохання, дружба, професія, духовно-моральні цінності тощо. У доборі художніх текстів автори намагалися врахувати вікові психологічні особливості старших підлітків та їхні запити: самоствердження, саморозвиток, самореалізацію. Щодо методів і прийомів навчання, то з огляду на компетентнісний підхід важливою була орієнтація на основні очікувані результати шкільного вивчення літературного твору: вільне володіння процедурами смислового й естетичного аналізу тексту, здатність висловлювати та аргументувати власну думку й оформляти її в усній і писемній формі, сформованість потреби в читанні для навчання і насолоди, читацька самостійність.

З огляду на це головне завдання авторів підручника полягало в оптимізації навчальної діяльності школяра, забезпеченні позитивної динаміки зростання його як читача. Було розроблено систему запитань і завдань до художнього тексту, спрямовану на опанування учнями елементами аналізу та інтерпретації літературного твору, засвоєння ними алгоритмів дослідницької і творчої діяльності, норм навчальної комунікації, самостійне осмислення та гармонізацію навчальних дій.

Складність практичної реалізації зазначених завдань полягала у виробленні нових методичних підходів до вивчення художнього твору в рамках мовно-літературного курсу. Важливим для авторів було представити структурно цілісну мовно-літературну інтеграцію на змістовому, понятійно-термінологічному та діяльнісному рівнях за умови збереження предметних особливостей мови і літератури. Так, у конструюванні мовленнєвих вправ, а також запитань і завдань до художніх творів використано філологічний аналіз тексту — розбір єдності змісту і форми під кутом зору його жанрово-композиційних і стильових особливостей.

Передтекстова фаза («фаза мотивації») читання частково реалізується через використання художніх текстів певного автора в мовних чи мовленнєвих завданнях і вправах. А на початку кожного розділу про письменника у рубриці «Аналізуємо, коментуємо» представлено матеріал про актуальність його творчості в наш час, наприклад, про О. Островського:

1. Прочитайте текст по матеріалам інтерв'ю з режиссёром Аркадием Кацем, поставившем пьесу Александра Островского «Доходное место» в Национальном академическом театре русской драмы имени Леси Украинки в Киеве. В чём видит режиссёр особенность лучших пьес Островского?

Пока ещё о сегодняшнем дне никто не смог сказать с такой беспощадностью, и яростью, и пророческим даром, как это сделал Островский... И, может быть, Островский никогда не был так востребован, как сегодня. Практически нет театра, который не ставил бы Островского, да ещё и по несколько раз. Дело в том, что Островский, вслед за Мольером, кажется, не оставил ни одного явления, ни одной черточки нашего с вами характера, да и просто ни одной заповеди, которые мы постоянно нарушаем и о которых он говорит в своих произведениях. Кто ещё умел так писать о любви, как А. Островский? «Доходное место» — это пьеса о любви. И только поэтому пьеса «Доходное место» так социально заострена. Через любовь выверяется у Островского понятие доходного места, всеилия денег... И всё же я хочу верить: есть вещи, которых и сегодня купить нельзя. И что слова — «Честь», «Достоинство», «Любовь» — мы не оставили навсегда в XIX веке. Об этом я и хотел поставить спектакль.

2. В чём, по мнению режиссёра, актуальность пьес А. Островского для современного театра?
3. Являются в данном тексте прилагательные *и сложен, и прекрасен, и глубокий, и интересен* синонимами?

4. Об'ясните написание в тексте слов *честь, достоинство, любовь* в кавычках и с прописной буквы. Как это связано с пониманием режиссёром проблематики пьес Островского?

Змістовий «контент» літературної освіти (навчальний текст, фрагменти досліджень про виучуваний твір, різні інтерпретації його тощо) подано не окремими інформаційними блоками, як традиційно робиться в чинних підручниках з літератури, а включено до системи завдань до художнього твору, що також сприяє оптимізації читацької діяльності учнів. Таким чином, замість готового тлумачення твору автор пропонує учневі самому зануритися в його текст і, спираючись на підручник, створити власну інтерпретацію прочитаного.

Продемонструємо організацію *текстової діяльності* — читання та аналізу п'єси О. Островського «Безприданниця» — у підручнику «Російська мова та література. Інтегрований курс» для 10-го класу [10]. Запропонована система запитань і завдань аналізує п'єсу «слідом за автором». Це вид аналізу, в основу якого покладено сюжет твору, а головною ланкою є епізод (сцена), нагадує творчий процес митця. Учні стежать за розвитком авторської думки, розбирають ключові епізоди, співпереживають героям, психологічно мотивують їхні вчинки, вивчають художню тканину твору.

1. Какое представление сложилось у вас о Кнурове и Вожеватове, Паратове и Карандышеве, Харите Игнатьевне и Ларисе в начале пьесы?
2. Какое событие является завязкой драмы? Не находите ли вы завязку несколько необычной? Чем она вас заинтриговала?
3. Кнуров и Вожеватов живо интересуются судьбой Ларисы, несмотря на её предстоящее замужество. Чем мотивирован их интерес? Почему они не верят в серьёзность намерений Ларисы?
4. Как относится к Ларисе наиболее близкий ей человек — Вожеватов? Какие качества её характера, по мнению Вожеватова, недопустимы при её положении бесприданницы?
5. Прочитайте и прокомментируйте разговор невесты и жениха — Ларисы и Карандышева (действие первое, явление четвёртое), начиная с реплики Ларисы: «Я сейчас все за Волгу смотрела: как там хорошо, на той стороне! Поедемте поскорей в деревню!». Любят ли они друг друга? Разделяете ли вы мнение Вожеватова о Карандышеве как о человеке самолюбивом и завистливом? Как вы считаете, является ли решение Ларисы выйти замуж за Карандышева окончательным?
6. Проанализируйте фрагменты текста, в которых описано появление в Брахимове «блестящего барина» Паратова (действие первое, явл. 5 — 7), начиная с реплики Ивана: «Пушка! Барин приехал, барин приехал, Сергей Сергеич». С какой целью он приехал в родной город? Опишите антураж, который сопровождает это событие. Как ведет себя городская публика?

Выскажите свое мнение по поводу реакции Паратова на известие о свадьбе Ларисы Огудаловой.

7. Зачем в дом Огудаловых является Кнуров — крупный делец и женатый человек? Какой разговор он ведет с матерью Ларисы? Прокомментируйте в связи с этим поведение Хариты Игнатьевны. Как вы оцениваете ее поступок?
8. Ларисе Огудаловой в пьесе отведена роль бедной невесты, являющейся предметом соперничества между несколькими претендентами на ее чувство или руку. Как вы думаете, Лариса — девушка с твердым характером, которая будет стоять на своём, и тогда одному из претендентов надо упорством возвыситься до неё, либо романтическая натура без внутреннего стержня, попавшая под влияние поверхностной «красоты» претендентов и совершающая ради них неразумные поступки?
9. Каково ваше отношение к визиту Паратова в дом Огудаловых? Понятна ли вам цель, которую он преследует? Перечитайте диалог Паратова с Ларисой (действие 2, явл. 8). Кого из литературных героев он напоминает вам в этом диалоге? Прокомментируйте его высказывание о себе как о «человеке с правилами».
10. Известный писатель и драматург Ю. Олеша ассоциировал фамилию *Паратов* со словами «*парад*» и «*пират*». Раскройте характер этого драматического персонажа, воспользовавшись ассоциациями Олеша.
11. Назовите событие, являющееся кульминацией драмы (действие третье). Какой окончательный выбор делает Лариса? Кто из героев наиболее всего повлиял на её решение? Согласны ли вы с мнением театрального критика М. Макеева о том, что на этом «игра Ларисы завершается, и дальнейшая ее судьба приблизительно ясна зрителю»?
12. Отчество Ларисы Дмитриевны отсылает нас к еще одной известной романтической героине — Татьяне Лариной (вспомните надпись на памятнике отцу Татьяны: «*Смиренный грешник, Дмитрий Ларин...*»). Порассуждайте, как эта аллюзия³ «намекает» на возможность для Ларисы иного выбора?
13. Обратите внимание на окружение Ларисы: могла ли она рассчитывать на чью-то помощь, совет? Какое участие в её судьбе принимают «близкие люди» Кнуров и Вожеватов? Оцените их поступки, обратившись к тексту пьесы (действие 4, явл. 5 — 6, 8).
14. Поразмышляйте, могла ли быть другой развязка пьесы? Почему Лариса не воспользовалась ни предложением Кнурова, ни прощением Карандышева?

Завдання повністю відтворюють сюжет драми та акцентують увагу учнів на сюжеті й характеристиці персонажів, що завжди підтримує читацький інтерес. Вони сформу-

3 Аллюзія – стилістичний прийом, що полягає в натязку на загальновідомі факти, історичні події, літературні твори і т. ін.

льовані так, що час від часу побічно або прямо відсилають учнів до тексту (його переказу чи перекладу). При цьому варто пам'ятати, що читання і аналіз, незважаючи на їх взаємозв'язок, — різні види діяльності. Читання суб'єктивує літературний текст, з допомогою естетичного переживання переміщує образи і ситуації твору в план особистих асоціацій читача. Аналіз спрямований на те, щоб на основі зіставлення суб'єктивного сприйняття і логіки художнього твору наблизитись до об'єктивнішого уявлення про авторську думку. Успіх можливий за умови, якщо в процесі побудови завдань до твору враховувати закони не тільки логічного, а й художнього мислення.

Представлений аналіз п'єси корелює із сучасними стратегіями інтерактивного читання та комунікації, орієнтований на розвиток різних сторін діяльності читача і сприяє переходу кожного учня на вищі рівні художнього сприйняття. Запитання та завдання звернені й до читацьких емоцій (5—7, 9, 11, 13), і до смислового розуміння тексту (2—4, 8, 10, 11, 13, 4), і до творчої уяви (1, 5, 6, 8), і до естетичного погляду на художню форму (1, 2, 5, 6, 10); вони поєднують колективну (3, 5, 6, 8, 9, 11, 14) та індивідуальну (1, 2, 4, 10, 13) роботу над текстом. Презентація навчальних завдань у вигляді системи оптимізує читацьку діяльність, розвиває читацьку самостійність учнів.

Післятекстова фаза (підсумкова, «фаза синтезу») реалізована в рубриці «Розширюємо культурний кругозір». В аналізованому підручнику вона виконує функцію залучення мистецького контексту твору, осмислити який допомагають учневі завдання до тексту рубрики.

«Бесприданница» — сороковая («юбилейная») драма А.Н. Островского — едва ли ни самая популярная среди зрителей, историков театра и исследователей-литературоведов. Премьера «Бесприданницы», по мнению большинства театральных критиков, потерпела полный провал: и критиков, и зрителей смущала противоречивость и двойственность её героев. Театральные актёры XIX века ещё не умели психологически верно играть эту двойственность. Возвращение «Бесприданницы» на театральные подмостки связано с именем замечательной актрисы Веры Фёдоровны Комиссаржевской. Именно в интерпретации Комиссаржевской Лариса показана как мыслящая, глубоко чувствующая, прекрасно понимающая всю нелепость своего положения героиня («Я для вас кукла. Поиграете вы мной, изломаете и бросите»). Она разрывается между миром своих прекрасных грёз и надежд и миром жестокой реальности, в который её увлекает собственная мать и самолюбивые, хищные поклонники.

Массовому зрителю пьеса стала знакома благодаря удачным киноверсиям Я. Протазанова («Бесприданница», 1936) и Э. Рязанова («Жестокий романс», 1984).

Пьесы А. Островского всегда востребованы, актуальны и в классическом варианте, и в новых режиссёрских прочтениях. Их ставили и ставят во многих театрах. В Киеве, например, вы можете посмотреть «Доходное место» (Национальный академический театр русской драмы им. Леси Украинки), «Не все коту масленица», «Бесприданница. Версия» (Киевский академический театр драмы и комедии), «Лес» (Театр на Подоле), в Чернигове — «Волки и овцы» (Молодёжный театр) и т. д.

1. Поразмышляйте, в чем причины популярности пьесы «Бесприданница» и её кинематографических версий.
2. Поинтересуйтесь, ставят ли пьесы А. Островского в вашем областном драматическом театре. Организуйте посещение театра.

Висновки. Пропонована методика через систему запитань і завдань організовує та оптимізує читацьку діяльність старшокласників від живого спостереження над текстом твору — до розкриття його інтриги й характеристики героїв; від колективної роботи над текстом — до самостійної; від формування особистісного ставлення та оцінки прочитаного — до планування подальшої роботи і створення власних текстів.

У ході педагогічного експерименту, який проводився локально у школах та класах з російською мовою навчання перевірено ефективність авторської системи запитань і завдань у вивченні художнього тексту і відзначено зростання контрольних показників читацької компетентності, таких як особистісне ставлення до прочитаного — на 12,3 %; використання літературознавчих понять у процесі аналізу художнього тексту — на 19,2, уміння вести діалог «автор — читач» — на 10,7; здатність до навчального співробітництва — 15,6 %. Учителі, що працювали за розробленими підручниками, підкреслили їх актуальність, відповідність запитам часу та освітнім викликам, сучасність змісту та дидактичного апарату.

Використані джерела

- [1] Г. А. Цукерман, «Оценка читательской грамотности. Материалы к обсуждению», М.: РАО, 2010, с. 11.
- [2] Н. Н. Сметаникова, «Обзор методик обучения чтению (на материале английского языка)», *Ното legens-3*. Сб. статей. М., 2006, с. 295.
- [3] Е. С. Романичева, «Современный учебник литературы: на что ориентироваться сегодня? (К столетию со дня рождения Г. И. Беленького)», *Ценности и смыслы*, №5 (57), с. 36—46, 2018.
- [4] В. Г. Бейлинсон, Д. Д. Зуев, «О функциональном подходе к оценке школьных учебников», *Проблема школьного учебника: XX век: Итоги*, под ред. Д. Д. Зуева. М., 2004, с. 124—134.
- [5] Т. Г. Галактионова, Е. И. Казакова, В. Е. Пугач, «Дидактические принципы создания современного учебника», *Педагогика*, №5, С. 23—36, 2018.
- [6] Г. О. Васильківська, «Психодидактичні детермінанти конструювання сучасного підручника», *Проблеми сучасного підручника*, Київ, 2019, с. 20—21.
- [7] О. М. Топузов, «Компетентнісні засади сучасного підручникотворення», *Український педагогічний журнал*, вип. 3, с. 36—47, 2015.
- [8] В. Г. Маранцман, «Цели и структура курса литературы в школе», *Литература в школе*, №4, с. 21—24, 2003.
- [9] М. Я. Мишлимович, «Сочетание методических традиций и современных образовательных технологий в процессе руководства чтением школьника» *Современные*

традиции в современном литературном и лингвистическом образовании, Сборник научных статей, в 2 т., вып. 9, т. 2, 2010.

- [10] О. Л. Фідкевич, В. В. Снегір'ова, Л. І. Курач, «Російська мова і література. Інтегрований курс. 10 клас: підручник», К., КОНВІ ПРИНТ, 2019.

References

- [1] G. A. Czukerman, «Ocenka chy`tatel`skoj gramotnosti`. Matery`aly k obsuzhdeny`yu», M.: RAO, 2010, s. 11. (in Russian)
- [2] N. N. Smetanny`kova, «Obzor metody`k obucheny`ya chteny`yu (na matery`ale angly`jskogo yazyka)», Homo legens-3. Sb. statej. M., 2006, s. 295. (in Russian)
- [3] E. S. Romany`cheva, «Sovremennyy` uchebny`k ly`teratury: na chto ory`enty`rovat`sya segodnya? (K stolety`yu so dnya rozhdeny`ya G. Y`. Belen`kogo)», Cennosty` y` smysly, # 5 (57), s. 36—46, 2018. (in Russian)
- [4] V. G. Bejly`nson, D. D. Zuev, «O funkcy`onal`nom podxode k ocenke shkol`ny`x uchebny`kov», Problema shkol`nogo uchebny`ka: XX vek: Y`togy`, pod red. D. D. Zueva. M., 2004, s. 124—134. (in Russian)
- [5] Galakty`onova T. G., Kazakova E. Y`, Pugach V. E. Dy`dakty`chesky`e pry`ncy`py sozdany`ya sovremennogo uchebny`ka // Pedagogy`ka. 2018. # 5. S. 23—36. (in Russian)
- [6] G. O. Vas`kivs`ka, «Psy`xody`dakty`chni determinanty` konstruyuvannya suchasnogo pidruchny`ka», Problemy` suchasnogo pidruchny`ka, Ky`yiv, 2019, s. 20—21. (in Ukrainian)
- [7] O. M. Topuzov, «Kompetentnisni zasady` suchasnogo pidruchny`kotvorennya», Ukrayins`ky`j pedagogichny`j zhurnal, vy`p. 3, s. 36—47, 2015. (in Ukrainian)
- [8] V. G. Maranczman, «Cely` y` struktura kursa ly`teratury v shkole», Ly`teratura v shkole, # 4, s. 21—24, 2003. (in Russian)
- [9] M. Ya. My`shly`movy`ch, «Sochetany`e metody`chesky`x trady`cy`j y` sovremennyx obrazovatel`ny`x technology`j v processe rukovodstva chteny`em shkol`ny`ka» Sovremennye trady`cy`y` v sovremennom ly`teraturnom y` ly`ngvy`sty`cheskom obrazovany`y`, Sborny`k nauchny`x statej, v 2 t., вып. 9, т. 2, 2010. (in Russian)
- [10] О. Л. Фидкевич, В. В. Снегир'ова, Л. І. Курач, «Російська мова і література. Інтегрований курс. 10 клас: підручник», К., КОНВІ ПРИНТ, 2019. (in Ukrainian)

Валентина Снегір'ева, кандидат педагогічних наук, старший научний співробітник відділу навчання мови національних меншинств і зарубіжної літератури Інститута педагогіки НАПН України, г. Київ, Україна

ОПТИМИЗАЦИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В ИНТЕГРИРОВАННЫХ УЧЕБНИКАХ «РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА» ДЛЯ 10—11-Х КЛАССОВ

В статье выяснены проблемы чтения школьников, требующие решения с учетом вызовов времени, в частности, задача оптимизировать работу над текстами художественных произведений как носителями культурно-ценностных знаний, благодаря которым формируется личность. Предложена система вопросов и заданий к художественному

тексту, направленная на овладение учащимися элементами анализа и интерпретации литературного произведения, усвоение ими алгоритмов исследовательской и творческой деятельности, норм учебной коммуникации, самостоятельное осмысление и гармонизацию учебных действий.

Ключевые слова: чтение; художественный текст; читатель; читательская деятельность; читательская компетентность; анализ; система заданий; учебник.

Valentina Snegireva, candidate of pedagogical sciences, Senior Research Fellow Department of Teaching National Minority Languages and foreign literature Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

OPTIMIZATION OF READING ACTIVITIES OF SENIOR STUDENTS IN INTEGRATED TEXTBOOKS «RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE» FOR 10-11 CLASSES

The article clarifies the problems of reading by schoolchildren, which need to be solved in view of the challenges of the time, in particular, the task of optimizing the work on the texts of works of art as carriers of cultural and value knowledge, which forms the personality. The author offers a system of questions and tasks to the literary text, aimed at students mastering the elements of analysis and interpretation of a literary work, mastering the algorithms of research and creative activities, norms of educational communication, independent understanding and harmonization of educational activities.

The article presents an analysis of O. Ostrovsky's play «Bezprydanysia» «following the author». This type of analysis, which is based on the plot of the work, and the main link is the episode (scene), resembles the creative process of the artist. Students follow the development of the author's thought, analyze key episodes, empathize with the characters, psychologically motivate their actions, study the artistic fabric of the work. The presented analysis correlates with modern strategies of interactive reading and communication, is focused on the development of various aspects of the reader's activity and promotes the transition of each student to higher levels of artistic perception. Questions and tasks are addressed to the reader's emotions, and to the semantic understanding of the text, and to the creative imagination, and to the aesthetic view of the art form; they combine collective and individual work on the text.

In the course of the pedagogical experiment the growth of control indicators of reading competence was noted, such as: to determine the problems posed by the author; analyze the subtext; evaluate the role of plot-compositional elements of the work; to make the psychological characteristic of heroes taking into account art details; to conduct a dialogue in the process of analysis of the work; successfully work in groups, pairs; create your own oral and written expressions.

Keywords: reading; literary text; reader; reading activity; reading competence; analysis; system of tasks; textbook.